

K R O N İ K

BİRLEŞMİŞ MİLLETLER DEVLETLER HUKUKU KOMİSYONUNUN DOKUZUNCU TOPLANTISI

(1957)

Seha L. MERAY

Birleşmiş Milletler Devletler Hukuku Komisyonunun şimdiye kadar yapmış olduğu sekiz toplantı ve bu toplantılardaki çalışmalar hakkında Dergimizin geçen sayılarında izahat vermiştir. (1) Komisyonun çalışmaları, bilhassa 1956 daki sekizinci toplantıda, Deniz Hukukunun çeşitli veçhelerini içine alan önemli neticelerdir.

Devletler Hukuku Komisyonu, son senelerde, daha ziyade Deniz hukukunun kodifikasyonu ve tedricî geliştirilmesi çalışmalarına vakit ayırmış olduğu için, gündeminde bulunan diğer konular üzerinde çalışmalarını gereği gibi teksif ettirme imkânını bulamamıştı. Deniz hukuku sahasında sözleşme tasarısını hazırladıktan sonra, Komisyon, 1957 deki dokuzuncu toplantısından itibaren, gündemindeki diğer konular üzerinde de çalışmalarını artırmış bulunmaktadır. Komisyon, bu son toplantısında, diğer konulara da temas etmekle beraber, bilhassa «*Diplomasi münasebetleri ve muafiyetleri*» konusu üzerinde durmuştur. (2) Biz de, bu yazımızda, Komisyonun dokuzuncu toplantısında görüşülen konuları özetledikten sonra, ayrı bir bölümde, Diplomasi münasebetleri ve mua-

1 Meray, «Birleşmiş Milletler Devletler Hukuku Komisyonunun Altı Yıllı», *Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 1954, cilt IX, sayı 4, sah: 171 - 202; «Devletler Hukuku Komisyonun Yedinci Toplantısı», *Ibid.*, 1955, cilt X, sah. 229 - 261; «Birleşmiş Milletler Devletler Hukuku Komisyonun Sekizinci Toplantısı», *Ibid.*, 1957, cilt XII, sayı 3, sah. 114 - 146.

2 «Report of the International Law Commission, Covering the work of its ninth session, 23 April - 28 June 1957», *General Assembly, Official Records: Twelfth Session, Supplement No. 9, (A/3623)*, New York 1957. - Bu raporunun Fransızca nüshası ile Devletler Hukuku Komisyonunun 1957 yılı henüz elimize gelmemiştir.

fiyetleri hakkında Komisyonca hazırlanan tasarıyı, daha geniş bir şekilde, ele alacağız.

I. Dokuzuncu Toplantıda Görüşülen Konular

1. Üye Sayısının Artırılması :

Birleşmiş Milletler Genel Kurulu, XI nci döneminde, 18 Aralık 1956 tarih ve 6603 (XI) sayılı kararı ile, Devletler Hukuku Komisyonu üyelerinin sayısını onbeşten yirmibire çıkarmış bulunmaktadır. (3) Aynı tarihte, Genel Kurul, üyelerin hizmet süresini üç yıldan beş yıla çıkarmış olan 3 Aralık 1955 tarih ve 985 (X) sayılı kararına uygun olarak, aşağıdaki yirmibir şahsı, 1 Ocak 1957 den başlamak üzere, beş yıl için Devletler Hukuku Komisyonu üyeliğine seçmiştir. (4)

- Mr. Roberto Ago (İtalya)
- Mr. Gilberto Amado (Brezilya)
- Mr. Milan Bartos (Yugoslavya)
- Mr. Douglas L. Edmons (Amerika Birleşik Devletleri)
- Mr. Abdullah El - Erian (Mısır)
- Mr. Faris El - Khouri (Suriye)
- Mr. Gerald Fitzmaurice (Birleşik Krallık)
- Mr. J. P. A. François (Holanda)
- Mr. Francisco U. Garcia Amador (Küba)
- Mr. Shuhsi Hsu (Çin)
- Mr. Thanat Khoman (Tayland)
- Mr. Ahmed Matine - Daftary (İran)
- Mr. Luis Padilla Nervo (Meksika)
- Mr. Radhabinod Pal (Hindistan)
- Mr. A. E. F. Sandström (İsveç)
- Mr. George Scelle (Fransa)
- Mr. Jean Spiropoulos (Yunanistan)
- Mr. Grigory I. Tunkin (Sovyetler Birliği)
- M. Alfred von Verdross (Avusturya)
- Mr. Kisaburo Yokota (Japonya)
- Mr. Jaroslav Zourek (Çekoslovakya).

Devletler Hukuku Komisyonunun eski kuruluşu ile karşılaştırıldığı takdirde üyeler bakımında şu değişiklikler müşahede edilmektedir: Eskilere ilâve olarak Yedi memlekete mensup yeni şahsiyetler Komisyona

3 «Resolutions adopted by the General Assemb'y from 12 November 1956 to 8 March 1957 during its eleventh session», General Assembly, Official Records : Eleventh Session, Supplement No. 17 (A/3572), New York 1957, sah. 53.

4 Ibid., sah. ix - x.

üye olmuşlardır. Bu memleketlerden bazıları Birleşmiş milletlere yakın tarihlerde kabul edilmiş olan Devletlerdir. Yeni yedi üye şu memleketlerden seçilmiştir: İtalya, Yugoslavya, Mısır, Tayland, İran, Avusturya ve Japonya. Bir memleketin üyesi (Bolivya'lı Mr. Carlos Salamanca) Komisyondan ayrılmış bulunmaktadır. Sovyetler Birliğinden, sekizinci toplantıdaki üye Mr. S. B. Krylof yerine, yeni üye olarak Mr. G. I. Tun-kin Komisyona katılmaktadır.

2. Devletlerin Mes'uliyeti :

Bu konuda hususî raportör Mr. Garcia - Amador, Komisyona ikinci bir rapor (A/CN. 4/106) sunmuştur. Bu rapor bilhassa «Devletin, ülkesindeki yabancıların şahıslarına ve mallarına karşı işlenmiş haksız fiiller yüzünden mes'uliyeti» konusunu ele almaktaydı. Komisyon, rapor üzerinde umumî bir müzakereden sonra, raportörden çalışmalarına devam etmesini istemiştir. (5)

3. Hakemlik Usulü :

Hakemlik usulü konusunda, Devletler Hukuku Komisyonu, 1953 deki beşinci toplantısında bir tasarı hazırlamıştı. (6) Birleşmiş Milletler Genel Kurulu, 14 Aralık 1955 tarih ve 989 (X) sayılı kararı ile, Komisyonun, bu tasarı hakkında Hükümetlerin mütalâalarını ve Genel Kurulun Altıncı Komisyonundaki görüşmeleri gözönünde tutarak, tasarıyı daha mükemmel bir hale getirmesini ve yeni tasarının, Genel Kurulun 1958 deki onüçüncü dönemine sunulmasını istemiştir.

Komisyon bu konuda yeni çalışmalara girişmezden önce, hazırlanacak tasarının ne şekilde kullanılması gerekeceğini tespit etmeyi lüzumlu görmüştür. Bu tasarı, ya hükümetlerin aktecekleri bir umumî sözleşmeye esas olabilir, veya, Hükümetlerin aktecekleri umumî anlaşmalara veya hususî hakemlik sözleşmelerine ilham verecek bir metin halinde kullanılabilirdi. Komisyon, hususî raportör Prof. Scelle'in bu konuda hazırladığı raporu (A/CN. 4/109) inceledikten sonra ikinci şık lehine karar vermiştir. Bu görüşle Komisyon, 1953 tasarısı hakkında Hükümetlerin mütalâalarını ve Altıncı Komisyonundaki tartışmış, bazı geçici kararlar almıştır. Bundan sonra meselenin nihaî olarak Komisyonun gelecek toplantısında ele alınması kararlaştırılmıştır. (7)

5 U. N. Doc. A/3623, sah. 13.

6 Meray, Altı Yıl..., sah 190 - 191.

7 U. N. Doc. A/3623, sah. 13.

4. Andlaşmalar Hukuk :

Devletler Hukuku Komisyonu uzun zamandanberi andlaşmalar hukuku üzerinde de durmaktaydı. Bu konuda hususî raportörler Sir Gerald Fitzmaurice ile Mr. Jaroslav Zourek Komisyonun toplantısına raporlarını (A/CN. 4/107 ve A/CN. 4/108) sunmuşlardır. Vakit azlığı dolayısıyla Komisyon bu konuyu ele alamamış, raportörlerin çalışmalarına devamı kararlaştırılmıştır. (8)

5. Diğer Teşekkürlerle İşbirliği :

Diğer teşekkürlerle işbirliği hususunda Komisyonda iki mesele müzakere olunmuştur.

1956 daki sekizinci toplantıda Komisyon, 1958 de Şili'nin Santiago şehrinde toplanacak olan Amerikalılar - arası Hukukçular Meclisinin toplantısına, Komisyon Sekreterinin müşahit olarak gönderilmesini kararlaştırmıştı. Komisyon Sekreteri (Mr. Yuen - li Liang) Komisyonun dokuzuncu toplantısında, 1958 de Şili'de yapılacak toplantının, doküman derleme işi bitirilemediği için, 1959 a bırakıldığını bildirmiştir.

Komisyonun müzakere ettiği mesele, Komisyon Sekreterinin, Asya Hukukî İstişare Komitesi Geçici Sekreterinden aldığı ve Devletler Hukuku Komisyonu ile işbirliği talebinde bulunan 27 Mayıs 1957 tarihli mektuptur. Bu mektupta, Asya Hukukî İstişare Komitesinin «hükümetlerarası hukuk mütehassısları Komitesi» olduğu, 15 Kasım 1957 da, ilk bir beş yıllık devre için, Burma, Seylan, Hindistan, Indonezya, Irak, Japonya ve Suriye Hükümetleri tarafından tesis edildiği, gayesinin «Devletler Hukuku Komisyonunca mütalâa edilmekte olan meseleleri incelemek ve Komisyona Komitenin görüşünü hazırlamak» olduğu belirtilmekte idi. Komite, Yeni Delhi'de, 18 - 27 Nisan 1957 tarihlerinde yaptığı ilk toplantıda, istişarî münasebetler kurmak üzere, kendi sekreterini Devletler Hukuku Komisyonu ile temasa geçmeğe memur etmiştir.

Devletler Hukuku Komisyonu bu Komiteye şu cevabın verilmesini uygun görmüştür: (i) Devletler Hukuku Komisyonu, Birleşmiş Milletler Genel Sekreterinden, Komisyonun vesikalarının gönderildiği teşekkür listesine, Asya Hukukî İstişare Komitesinin de konulmasını isteyecektir; (ii) Devletler Hukuku Komisyonu, Asya Hukukî İstişare Komitesinin, uygun gördüğü zaman, Komisyonca incelenen meseleler hakkında mütalâasını göndermesini istemektedir; (iii) Komisyon Komitenin mektubuna teşekkür etmekte ve Komitenin faaliyeti ile yakından ilgilenmekte-

dir; Komite programını geliştirmeleri hakkında bilgi edinmekten memnun olacaktır. (9)

6. Komisyonun İlerideki Faaliyetleri :

Devletler Hukuku Komisyonu, 1958 toplantısı gündemine şu meselelerin konulmasını kararlaştırmıştır.: (i) Hakemlik usulü, (iv) Devletin mes'uliyeti, (v) Konsolosluk münasebetleri ve muafiyetleri. Komisyon ilk iki konunun, Birleşmiş Milletler Genel Kurulunun onüçüncü toplantısına yetişecek şekilde tamamlanmasını da kararlaştırmıştır.

Komisyon bundan başka, Komisyon üyelerinin ve hususî raportörlerin, Komisyonca incelenen konular üzerinde düşünmelerine, hazırlık yapmalarına ve toplantılar arasında çalışmalarına imkân vermek üzere, günde bir oturum yapmağı da uygun görmüştür.

Komisyonun üzerinde durduğu diğer bir mesele, Komisyon üyelerinin yevmiyeleridir. Komisyon üyeleri, Birleşmiş Milletlerin diğer ihtisas ve teknik Komitelerinin üyeleri gibi, günde 35 dolar almaktadırlar. Devletler Hukuku Komisyonu, bu yevmiye meselesinin her komite veya komisyonun özelliklerine göre tâyin edilmesi fikrindedir. Devletler Hukuku Komisyonu üyeleri, her sene, kendi işlerini bırakarak, zaman ve para kaybına katlanarak, iki ay süre ile, mesailerini Komisyona tahsis etmektedirler. Bu durum karşısında, Komisyon üyelerinin beklenilebilecek şekilde çalışabilmeleri için yevmiyelerinin eksiltilmesi zaruri görünmektedir. Komisyon üyeleri, yıllık toplantılar arasında da vakitlerinin bir kısmını Komisyon işlerine tahsis etmektedirler. Birleşmiş Milletler Genel Kurulunun gelecek toplantısında yevmiye meselesi görüşüleceği için, Komisyon* şimdiki yevmiyenin bir asgarî olarak muhafazası gerektiği kanaatindeadır.

Nihayet Komisyon, gelecek seneki (1958) onuncu toplantısının, 28 Nisan - 4 Temmuz 1958 tarihleri arasında Genevre'de yapılmasını kararlaştırmıştır. (10)

II. Diplomasi Münasebetleri ve Muafiyetleri 11

Diplomasi münasebetleri ve muafiyetleri konusu, Devletler Hukuku Komisyonunun 1949 daki ilk toplantısında, kodifikasyon ve tedricî geliş-

9 Ibid., sah. 14.

10 Ibid., sah. 14 - 15.

11 Meray, «Diplomasi Temsilcilerinin Hukukî Statüsü», Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, 1956. cilt XI, sayı 3, sah. 79 - 118.

tirme için seçilmiş ondört konuluk geçici listeye dahil edilmişti. Birleşmiş Milletler Genel Kurulu 5 Aralık 1952 tarih ve 658 (vii) sayılı kararı ile, Devletler Hukuku Komisyonun «gecikmeden», diplomasi münasebetleri ve muafiyetleri konusunda kodifikasyon için ele alınmasını istemişti. Komisyon 1954 deki altıncı toplantısında bu konu için Mr. Sandström'ü hususî raportör seçmişti (12). Mr. Sandström Komisyonun yedinci toplantısına bir rapor ve bir tasarı (A/CN. 4/91) takdim etmiş, Genel Sekreterlik de Komisyonun sekizinci toplantısı için bir Memorandum (A/CN. 4/98) hazırlamıştı, fakat bu iki toplantıda da, vakit darlığı yüzünden, diplomasi münasebetleri ve muafiyetleri konusu ele alınamamıştı.

Devletler Hukuku Komisyonu, Mr. Sandström'ün yukarıda işaret edilen raporunu ancak 1957 deki dokuzuncu toplantıda incelemek ve bir ilk tasarı kabul etmek imkânını bulmuştur. Bu tasarrının, Komisyon Yönetmeliğinin 16 ncı ve 21 nci maddeleri gereğince, mütalâalarını almak üzere Hükümetlere gönderilmesi kararlaştırılmıştır.

Hazırlanan bu tasarıda sadece daimi elçilik (daimî temsil) derpiş edilmiş, hususî ve geçici maksadlarla gönderilen *ad hoc* diplomasi temsilcilerin durumunun da raportör tarafından incelenmesini ve Komisyonun gelecek toplantısına bu konuda bir rapor hazırlanmasını istemiştir. Devletlerarası diplomasi münasebetlerinden başka, Devlet ile milletlerarası teşekküller arasındaki münasebetlerde, bizzat bu teşekküllerin imtiyaz ve muafiyetleri de bahis mevzuudur. Fakat bu konular, milletlerarası teşekküllerin pekçoğu ile ilgili olarak, hususî sözleşmelerde derpiş edilmiş bulunmaktadır. Komisyon bu konu üzerinde ayrıca durmamaktadır.

Devletler Hukuku Komisyonun hazırladığı tasarı, ileride, Devletler arasında yapılabilecek bir sözleşmeye esas olacaktır. Bu tasarı, şimdiki şekliyle, geçici bir tasarı olarak kabul edilmektedir. Tasarrın nihanî şekli, Komisyonca, Hükümetlerin mütalâalarını bildirmelerinden sonra ve bu mütalâaların ışığı altında, 1958 deki onuncu toplantıda hazırlanacaktır.

Komisyonun dokuzuncu toplantıda hazırladığı bu geçici tasarı beş kesime bölünmüş 37 maddeden mürekkeptir. Tasarrın sistematığı şöyledir :

- I nci Kesim : Genel olarak diplomasi münasebetleri (madde 1-14);
- II nci Kesim : Diplomasi imtiyazları ve muafiyetleri (madde 15-32);
- III ncü Kesim : Kabul eden Devlete karşı elçilik heyetinin ve üyelerinin hareket tarzı (madde 33)

IV nci Kesim : Diplomasi memurlarının görevlerinin sona erışı (madde 34 - 36);

V nci Kesim : Anlaşmazlıkların çözülmesi (madde 37).

Devletler Hukuku Komisyonu tarafından hazırlanmış bulunan geçici tasarının hükümlerini, biz de, tasarının bu sistematığı içinde inceleyeceğiz.

I nci Kesim : Genel Olarak Diplomasi Münasebetleri

1. Diplomasi Münasebetlerinin Kuruluşu :

Bu Kesimin I nci maddesi «*Dip'omasi münasebetlerin ve elçilik heyetlerinin tesisi*» matlabını taşımaktadır. Bu madde şu şekilde kaleme alınmıştır;

«Devletler arasında diplomasi münasebetlerinin ve daimî elçilik heyetlerinin tesisi, karşılıklı rıza'arıyla olur.»

Komisyon bu madde ile, genel olarak, tatbikattaki durumu aksettirmektedir. Bilindiği gibi, Devletlerin birbiriyle münasebetlerini sağlamak üzere, diplomasi temsilcileri teati etmeleri, birbirlerinin ülkelerinde diplomasi heyetleri bulundurmaları Devletler Hukukunda «Elçilik hakkı» (*right of legation, droit de légation, ius legationum*) terimleriyle ifade edilmektedir. Elçilik «hakkı»nın gerçekten bir hak olup olmadığı hakkında doktrinde farklı görüşler öne sürülmüştür. Tatbikatta, aralarında bir anlaşma yoksa veya herhangi bir şekilde rızalarını beyan etmemişlerse, bir Devleti diğer bir Devlete diplomasi temsilcisi veya heyeti göndermek mecburiyetinde olmadığı gibi, diğer Devlet'in temsilcisini de kabul mecburiyetinde değildir. Bu şartlar altında, Devlet diplomasi temsilcisi veya elçilik heyeti göndermediği veya kabul etmediği takdirde milletlerarası hukukî bir mes'uliyet altına girmez. Böyle bir hareket belki milletlerarası nezaket kaide'lerine (*comitas gentium*) aykırı sayılabilir, veya ilgili Devletler arasında dostane olmıyan siyasî bir hareket tarzı telâkki edilebilir. Bununla beraber, milletlerarası hayatın bu kadar gelişmiş olduğu günümüzde, Devletlerin, iç rejimler veya bu rejimler hakkındaki kanaatları ne olursa olsun, diplomasi temsilcisi teati ettikleri, birbirlerinin ülkesinde daimî elçilik heyetleri bulundurdukları görülmektedir. Böyle hareket ve bu hareketi sağlamak üzere de Devletler arasında anlaşmalar aktedilmesi mutad usuldür.

2. Elçilik Heyetlerinin Görevleri :

Komisyon tasarısının 2 nci maddesinde elçilik heyetinin (13) görevleri şu şekilde belirtilmektedir :

«Bir elçilik heyetinin görevleri, *inter alia*, şunlardır:

- (a) Gönderen Devletin Hükümetini Ülke Devleti nezdinde temsil etmek;
- (c) Ülke Devletinin Hükümeti ile görüşmelerde bulunmak;
- (d) Ülke Devletinin içinde bulunduğu durumu ve bu durumdaki gelişmeleri bütün meşru vasıtalarla tahkik etmek ve bu hususta gönderen Devletin Hükümetine raporlar vermek.»

Devletler Hukuku Komisyonunun kabul ettiği bu esas görevler, tatbikatta *temsil himaye, müzakere ve müşahede* şeklinde özetlenen görevleri göstermektedir.

3. Heyet Başkanının ve Heyet Üyelerinin Tâyini :

Tasarının 3 ncü maddesi «*Elçilik heyeti başkanının tâyini: agrément*» matlabını taşımaktadır. Tasarının 4 ncü maddesi Elçilik heyetinin *diğer üyelerinin* tâyininden, 5 nci maddesi *Ülke Devletinin bir vatandaşının* tâyininden, 6 nci maddesi de *persona non grata* ilân edilmiş şahıslardan bahsetmektedir. Bu maddeler Komisyon tasarısında şu şekilde kaleme alınmıştır :

Madde 3 : Heyet başkanının tâyini: agrément

«Gönderen Devlet, elçilik heyetine başkanlık edecek şahsı tâyin ederken, Ülke Devletinin bu şahıs hakkında *agrément*'ını (muvafakatını) vermiş olmasından emin bulunmalıdır.»

Madde 4 : Elçilik heyeti üyelerinin tâyini

«(İşbu sözleşmedeki) 5 nci, 6 ncı ve 7 nci maddelerin hükümleri mahfuz kalmak şartıyla, gönderen Devlet elçilik heyetinin diğer üyelerini serbest bir şekilde tâyin edebilir.»

Madde 5 : Ülke Devletinin vatandaşlarının tâyini

«Ancak Ülke Devletinin sarıh rızası olduğu takdirde, bir elçilik heyetinin diplomatik üyeleri, bu Devletin vatandaşları arasından tâyin edilebilir.»

13 İngilizce «*Diplomatic mission*» ve «*mission*» terimlerini dilimize «*elçilik heyeti*» şeklinde çevirmenin yanlış olmayacağını zannediyoruz. Diğer taraftan, diplomasi memurunu gönderen Devleti (*Sending State*) «*gönderen Devlet*», diplomasi memurunun nezdine gönderildiği Devleti de (*Receiving State*) «*ülke Devleti*» şeklinde dilimize çeviriyoruz.

Madde 6 : Persona non grata ilân edilmiş şahıslar

«1. Ülke Devleti, her zaman, gönderen Devlete, elçilik heyeti başkanının veya heyete dahil üyelere herhangi birinin, *persona non grata* veya makbul olmıyan şahıs sayıldığını bildirebilir. Böyle bir durumda, gönderen Devlet, şartların icap ettirdiği şekilde, bu şahsı geri çağırarak veya elçilik heyeti ile ilgili görevine son verecektir.

«2. Eğer gönderen Devlet 1 inci fıkradaki mükellefiyetlerini yerine getirmeyi reddederse veya bunları makul bir süre içinde yerine getirmezse, Ülke Devleti bu şahsı, artık elçilik heyetinin bir üyesi olarak tanımayabilir.»

Devletler Hukuku Komisyonu bu maddelerin şerhinde, elçilik heyetinin bir heyet başkanı ile yardımcılardan teşekkül ettiğini belirtmekte, bu yardımcılardan da çeşitli kategorilere ayrıldığına işaret etmektedir: Diplomatik üyeler, idarî ve teknik üyeler, müstahdemler. Heyet başkanı ile heyetin üyelerini, her ne kadar gönderen Devlet seçmekte ve tâyin etmekte ise de, bu heyete, Ülke Devletinin hoş karşılamıyacağı kimselerin dahil olmaması gerekmektedir. Bunun için, bilhassa elçilik heyeti başkanını tâyin etmezden önce, Ülke Devletinin muvafakatının (*agrément*) istenmesi ve alınması lâzımdır. Şüphesiz Ülke Devleti, önce *persona grata* saydığı bir kimseyi sonradan *persona non grata* sayabilir. Böyle bir durumda bu şahsın ya geri alınması, ya da bu şahsın elçilik heyeti ile ilgili görevine son verilmesi gerekmektedir. (14)

Elçilik heyetinin diğer üyelerine gelince, gönderen Devlet, mutaden, bunları serbestçe seçip yollamaktadır. Fakat Ülke Devleti her zaman, bunlar gönderilmezden önce veya gönderildikten sonra, bunlardan birini *persona non grata* sayarsa, heyet başkanına tatbik edilen hükümler bu şahsa da tatbik edilir.

Tasarıda, teklif veya tâyin edilmiş bir şahsın, Ülke Devleti *persona non grata* sayarsa, niçin böyle hareket ettiğinin sebeplerini açıklaması gerekip gerekmiyeceği hakkında her hangi bir şey söylenmemektedir. Tasarıdaki bu sükûtun, Ülke Devletinin bu hususta takdir hakkını kullanması manasında anlaşılması gerekeceğini Komisyon madde şerhinde belirtmektedir. Bu sebeple, Komisyon, tasarının 6 ncı madde 1 nci fıkrasındaki «Elçilik heyeti ile ilgili görevine son verecektir» cümlesinin, ilgili şahsın, Ülke Devletinin vatandaşı olması halini derpiş ettiğini açıklamaktadır.

Bir Devlet nezdindeki yabancı bir elçilik heyetine, Ülke Devletinin vatandaşlarından birinin, veya aynı zamanda hem gönderen Devletin hem de Ülke Devletinin vatandaşı sayılan bir kimsenin tâyini hususun-

da, Komisyon, böyle bir tâyin ancak kabul eden Devletin sarıh rızası varsa yapılabileceği fikrindedir. Bu istikamette bir hüküm, Amerikan Devletleri arasında 1928 de Havana'da akdedilmiş olan sözleşmede de (madde 7) vardır (15). Komisyonun bazı üyeleri, bu çeşit tâyinlerin artık çok nadir görülmekte olduğunu belirtmekle beraber, yine de tasarıda bu konunun belirtilmesi gerekeceğini söylemişlerdir. Komisyonun diğer üyeleri ise, bu gibi tâyinlere ve böylece tâyin edilmiş şahısların diplomasi imtiyaz ve muafiyetlerinden faydalanmalarına, prensip itibarıyla, muarız bulduklarını belirtmişlerdir. (16) Bizce, diplomasi münasebetleri ve muafiyetleri konusunun umumî prensiplerini tespit eden ve diğer maddelerinde hususî halleri mümkün olduğu kadar çerçevesi dışında bırakmaya çalışan bir kodifikasyon faaliyetinde, bu gibi istisnaî haller üzerinde durulmaması yerinde olacaktır. Böyle durumlar, ilgili iki Devlet arasında yapılacak anlaşmalarla da tanzim edilebilir.

Komisyon geçici tasarısında 7 nci maddesi bir elçilik heyetinin üyelerinin sayısı, büyüklüğü bakımından bazı umumî hükümler tesbit etmektedir. Bu madde şu şekilde kaleme alınmıştır :

«1. Elçilik heyetinin büyüklüğü hakkında hususi bir anlaşma yoksa, Ülke Devleti, makul ve mutad sayılan elçilik heyeti büyüklüğünden fazlasını, bir taraftan Ülke Devletinin içinde bulunduğu şartları diğer taraftan da ilgili elçilik heyetinin ihtiyaçlarını da göz önünde tutarak, kabul etmeyebilir.

«2. Ülke Devleti, aynı şekilde, benzer ölçüler ve farklı muamele yapmama esası içinde, muayyen bir kategori resmî memur da kabul etmeyebilir. Önceden agrément vermemişse, ülke Devleti, kara, hava veya deniz ataşesi olarak hiç kimse kabul etmeyebilir.»

Elçilik heyetinin büyüklüğü konusunda, bilhassa İkinci Dünya Harbinden sonra, Amerika Birleşik Devletleri ile bazı doğu Avrupa Devletleri arasında anlaşmazlıklar çıkmıştı. Bu arada Macaristan Hükümeti, 1950 de, Budapeşte'deki Amerikan elçiliğinin personel sayısını indirmesini istemişti. Amerika Birleşik Devletleri, 4 Mart 1950 tarihli notasında, *inter alia*, şöyle demektedir :

«Budapeşte'deki Ame'rikan elçiliğinin diplomatik personeli ile diğer müstahdem'lerinin sayısı konusunda da, Birleşik Devletler Hükümeti, bu sayıyı tesbit ve tahdit bakımından Macar Hükümetine salâhiyet veren hiçbir Devletler hukuku kaidesi veya devletlerarası tatbikat bilmemektedir... Birleşik Devletler, Elçilik üyelerinin sayısını, dost bir Hükümetle normal münasebetlerin idamesi için gerekli

15 Bilsel, Devletler arasında Münasebet, İstanbul 1936, sah. 25.

16 U. N. Doc. A/3623, sah. 3.

olarak kabul ettiği sayının altına indirmiş bulunmaktadır. Birleşik Devletler Hükümeti Elçilik Heyetinin tereküp tarzını, kendi ihtiyaçlarını kendisi takdir ederek düzenlemeye devam edecek ve böyle yaparken de, tabii Macar Hükümetinin keyfi davranışını göz önünde tutacaktır.» (17).

Aynı şekilde Romanya Hükümeti de, 13 Mayıs 1950 de, Amerika Birleşik Devletleri'nin Bükreş'deki elçilik heyetini on kişiye indirmesini istediği zaman, Amerikan Hükümeti bir şekilde bulunabileceğini reddetmekle beraber, elçilik heyetini sayıca küçültmüş, fakat aynı zamanda da, Amerika Birleşik Devletlerindeki Roman diplomasi memurları hakkında seyahat tahditleri koymuştur. Yine Haziran 1950 de, Çekoslovakya Hükümeti aynı şekilde bir talepte bulunduğu zaman, Amerikan Hükümeti Cleveland, Pittsburg ve New York'daki çek konsolosluklarının kapatılması ve Birleşik Devletlerdeki çek diplomasi memurlarının sayısının indirilmesi talebi ile mukabelede bulunmuştur (18).

Devletler Hukuku Komisyonu, madde şerhlerinde bu hâdiselere müşahhas misallerle temas etmemekte, sadece, 7 nci maddenin şerhinde, «Son senelerde elçilik heyetlerinin aşırı derecede artırılmış olduğunu ve bu artışların Ülke Devleti için güçlükler doğurabileceğini» belirtmekle yetinmektedir. Komisyonun kanaatına göre, ülke Devleti bir elçilik heyetini makul olmayacak kadar büyük sayarsa, önce, gönderen Devletle müzakerelere girişmelidir. Bu görüşmeler netice vermezse, Ülke Devleti, Komisyon üyelerinin çoğunluğunun fikrine göre, elçilik heyetinin büyüklüğünü tahdit hakkına, - bu hak mutlak olmasa bile, - malik sayılmalıdır. Burada iki kategori menfaat vardır ve hal tarzı da bu menfaatları bağdaştırma şeklinde olabilir. Hem elçilik heyetinin ihtiyaçları hem de ülke Devletinin durumu gözönünde tutulmalıdır. Elçilik heyetinin büyüklüğüne getirilecek tahditler makul ve mahdut ölçüler içinde olmalıdır. (19).

Komisyonun teklif ettiği «elâstikî» diyebileceğimiz esaslar, daha ziyade küçük ve orta Devletlerin menfaatlarına uygun görünmektedir.

Tasarının 7 nci madde 2 nci fıkrası, ülke Devletine, muayyen bir kategori resmî memurları kabul etmeme yetkisini vermektedir. Komisyonun fikrine göre bu yetki de, elçilik heyetinin büyüklüğü hakkında olduğu gibi, sınırlı kabul edilmelidir ve Devletler arasında farklı muamelelere yol açmamalıdır. Devcut tatbikata uygun olarak, askerî ataşelerin

17 H. Briggs, *The Law Nations*, New York, sah. 753.

18 *Ibid.*, sah. 754.

19 U. N. Doc. A/3623, sah. 3 - 4.

tâyininden önce, ülke Devletinin muvafakatının alınması da tasarıda derpiş edilmektedir.

4. Heyet Başkanının Görevine Başlaması :

Devletler Hukuku Komisyonun tasarısında, elçilik heyeti başkanının görevine başlaması ile ilgili iki madde vardır: Tasarının 8 nci maddesi elçilik heyeti başkanının ne zaman görevine başlamış olacağını belirtmekte, tasarının 13 ncü maddesi de heyet başkanının kabulleriyle ilgili usulü derpişetmektedir.

«Elçilik heyetinin başkanı, gelişini bildirdiği ve itimat mektubunun resmî bir suretini ülke Devletinin Hariciye Vekâletine sunduğu andan itibaren (alternatif: itimat mektubunu takdim ettiği andan itibaren) ülke Devletiyle ilgili görevlerine başlamaya yetkili sayılır.»

Tasarının bu maddesinde Komisyon, Devletler Hukuku bakımından önemli olan, elçilik heyeti başkanının ne zaman görevine başlamış olduğunu tesbit hususunda iki kıstas teklif etmektedir: (i) Ülke Devletinin ülkesine gelişin resmen bildirildiği ve itimatnamenin resmî bir suretinin bu Devletin Hariciye Vekâletine verildiği an, ve (ii) Heyet başkanının itimatnamesini takdim ettiği an. Bu iki alternatiften herbiri hakkında Hükümetlerin görüşü öğrenildikten sonra, tasarıdaki madde metni yeniden ele alınacaktır.

Elçilik heyeti başkanının Ülke Devletinin başkanı tarafından kabulü hakkında Komisyonun tasarısındaki 13 ncü madde şöyledir :

«Her Devlette, her sınıf elçilik heyeti başkanlarının kabulü hususunda yeknesak kaideler kabul edilecektir.»

Bilindiği gibi, her Devlet, elçilik heyetinin yeni başkanının Devlet başkanı tarafından kabul merasimini kendi usullerine göre tesbit etmektedir (20). Teferruat farkları göstermekle beraber bu merasimler arasında bir benzerlik de vardır. Devletler Hukuku Komisyonu her memlekette kabul merasimlerinin daha yeknesak hale getirilmesini teklif etmektedir.

Komisyon tasarısında, elçilik heyeti başkanının görevine başlaması

20 Bizdeki kabul merasimi hakkında Bknz. Bi'sel, *op. cit.*, sah. 116 - 117, ve «Büyük ve orta elçilerin Reisi Cumhur Hazretleri tarafından sureti kabulleri ve sair teşrifat usulleri hakkındaki talimatnamenin mer'iyete vaz'ı hakkında kararname», *Düstur*, tertip III, 1944, 2 nci baskı, cilt VII, sah. 185 vd.

hakkında 8 nci madde ile, heyet başkanının Devlet başkanınca kabulü hakkındaki 13 ncü madde arasındaki maddeler, tasarının sistematığına aykırı düşmüş görünmektedir: 9 ncu madde *ad interim* maslahatgüzarlardan, 10 ncu ve 11 nci maddelerde elçilik heyeti başkanlarının sınıflarından, 12 nci maddede öngelme'den bahsedilmektedir. Bizce, tasarının mantıkî tertibi bakımından, 13 ncü maddenin 8 nci maddeden hemen sonra gelmesi uygun olurdu. Bu maddeden sonra da şimdiki tasarının 10 ncu, 11 nci ve 12 nci maddeleri, bunlardan sonra da 9 ncu madde gelmeliydi. Tasarıda *ad interim* maslahatgüzar (*chargé d'affaires ad interim*) hakkındaki 9 ncu maddenin şerhinde, Komisyon, elçilik heyeti başkanının yokluğu veya görevini yapmasına bir engel çıkması halinde, geçici olarak tâyin edilen maslahatgüzar (*chargé d'affaires ad interim*) ile, az - çok daimî olarak veya uzun bir süre için tâyin edilmiş olan maslahatgüzar (*chargé d'affaires en pied*) arasında bir fark olduğunu belirtmektedir. Bu fark, kanaatimizce, elçilik heyeti başkanlarının sınıfları belirtildikten sonra gösterilebilirdi.

5. Elçilik Heyeti Başkanlarının Sınıfları :

Komisyon tasarısının 10 ncu maddesi, elçilik heyeti başkanlarının sınıflarını, 1815 Viyana Nizamnamesindeki (21) gibi tesbit etmektedir. Tasarının 10 ncu maddesi şöyledir :

«Elçilik heyeti başkanları, aşağıda gösterildiği gibi, üç sınıfa ayrılmışlardır :

- (a) Büyükelçiler, legatus'lar ve muncio'lar sınıfı;
- (b) Fevkalâde bir görevle gönderilen temsilciler, orta elçiler, Devlet başkanının nezdine tâyin edilen diğer şahıslar sınıfı;
- (c) Hariciye Vekilleri nezdine tâyin edilen maslahatgüzarlar sınıfı.»

Bilindiği gibi, Milletler Cemiyetinin kurmuş olduğu Devletler Hukukunun Tedricî Kodifikasyonu Mütahassıslar Komitesi, 2 Nisan 1927 tarihinde, Devletlere, «Viyana ve Aix-la-Chapelle kongrelerinde tesbit edilmiş olan, elçilik heyetleri başkanlarının sırası yeniden gözden geçirilmek istenmekte midir?» sorusunu yollamıştı. Bu soruya eklenmiş olan ve G. Guerrero ile A. Mastny tarafından hazırlanmış raporda, büyükelçi ile orta elçi arasındaki tefrikin artık yersiz olduğu da belirtilmişti. Tatbikatta da Devletler elçilik heyeti başkanlarını büyükelçiliğe yükseltme

21 1815 Viyana Nizamnamesinin Fransızca metni için Bknz. Sicilli Kavanin, cilt XI, sah. 535 - 536; İngilizce metin için Briggs, op. cit., sah 749, ve U. N. Doc. A/3623, sah. 4; Türkçe gayri resmî metinleri için, Bilsel, op. cit., sah. 87 ve Meray, Diplomasi temsilcileri..., sah, 85 - 86.

temayülünü göstermektedirler (22). Devletler Hukuku Komisyonun bazı üyeleri, bilhassa İkinci Dünya Harbinden sonra tatbikatta da görülen bu temayülü gözönünde tutarak, iki sınıf elçilik heyeti başkanı arasındaki farkın kaldırılması gerektiği fikrini öne sürmüşlerdir. Fakat bütün Devletler bu görüşü benimsemezlerse, istenilen neticeye varılamıyacağını düşünen Komisyon, tasarıdaki 10 ncu madde metnini şimdiki şekliyle muhafaza etmeyi uygun görmüştür. Belki de Devletlerin tatbikatı, zamanla, bu meseleyi kendiliğinden halledecektir.

Viyana metni ile Komisyon tasarısındaki 10 ncu madde arasında, kanaatimizce isabetli bir fark vardır. Viyana metninde «*agent diplomatique, diplomatic officials*» terimleri kullanılmaktadır. Komisyon tasarısında «*Heads of mission*» denilmektedir (23). Türkçede bu bakımdan bir terim güclüğü ile karşılaşmakta idi; böylece bu güçlük de bertaraf edilmiş olmaktadır. Viyana nizamnamesindeki «*agent diplomatique*» terimi dilimize mutaden «*diplomasi memuru*» şeklinde çevrilmekte idi (24). Halbuki, zamanımızca, «Diplomasi memuru» terimi yalnız elçilik heyetinin başkanını değil aynı zamanda elçilik heyetine dahil diplomatik üyeleri (meselâ elçilik müsteşarı, kâtipler, ataşeler) ihtiva etmektedir. Bu görüşle biz, elçilik heyeti başkanını ifade etmek üzere «diplomasi temsilcisi» terimini kullanmayı uygun görmüştük (25). Devletler Hukuku Komisyonu tasarısında da böyle bir fark güzetilmiş olduğu müşahede edilmektedir. Nitekim Komisyon tasarısında elçilik heyeti başkanlarından bahsedilirken «*head of mission*» terimi kullanılmakta, elçilik heyetinin heyet başkanı ile birlikte diğer diplomatik üyelerini de ifade etmek üzere «*diplomatic agent*» veya «diplomasi memuru» terimi kullanılmaktadır. «*Diplomatic agent*» terimin de bu şekilde şümüllü bir manaya geldiği Komisyon tasarısının 22 nci madde 2 nci fıkrasında ayrıca tasrih edilmektedir.

Komisyon tasarısında 11 nci madde, Devletlerin, kendi elçilik heyetleri başkanlarını hangi sınıftan tâyin edecekleri hususunda anlaşmaları gerektiğini belirtmektedir.

Tasarının 12 nci maddesi ise, Viyana nizamnamesine kadar Devletler arasında büyük anlaşmazlıklar doğuran (26) ve Viyana nizamnamesiy-

22 Meray, *Diplomasi Temsilcileri...*, sah. 87 vd.

23 Komisyon raporunun Fransızca nüshasını göremedik.

24 Meselâ Bilsel, *op. cit.*, sah. 87; Alsan, *Yeni Devletler Hukuku*, cilt I, Ankara 1950, sah. 535 vd.

25 Meray, *Diplomasi temsilcileri...*, bilhassa sah. 84 vd.

26 *Ibid.*, sah. 84 vd.

le halledilmiş bulunan bir konuyu tesbit etmektedir: Öngelme (Tekadüm, *Precedence, Preséance*). Tasarının 12 nci maddesi şöyledir :

«1. Elçilik heyeti başkanları kendi sınıfları içinde, tâyin edilmiş buldukları Devletin protokol kaideleri uyarınca ve hiç bir fark gözetilmeden, ya gelişlerinin resmen tebliği tarihine veya itimat mektuplarının takdimi tarihine göre sıra alacaklardır.

«2. Bir Devlet başkanının itimat mektubundaki herhangi bir değişiklik, elçilik heyeti başkanının kendi sınıfında öngelme sırasına tesir etmeyecektir.

«3. İşbu hükümler, Ülke Devletinde Papa'nın temsilcilerine tanınmakta olan öngelme sırasına herhangi bir şekilde hâlel getirmez.»

Komisyon tasarısının 14 ncü maddesinde elçilik heyeti başkanlarının *statü eşitliğinden* bahsedilmekte ve şöyle denilmektedir :

«Öngelme ve teşrifat kaideleri dışında, elçilik heyeti başkanlarının sınıfları dolayısıyla hiç bir farklı muamele yapılmıyacaktır.»

Bu madde doğrudan tatbikatı aksettirmektedir. Bununla beraber statü eşitliğini ayrı bir maddede tespit yerine, bu 14 ncü maddeyi elçilik heyeti başkanlarının sınıflarından bahseden 10 ncu maddeye bir fıkra olarak ilâve etmek daha yerinde olacak görünmektedir. Böylece, elçilik heyeti başkanlarının sınıflara ayrılmasının sadece öngelme ve teşrifat kaideleri bakımından değer taşıdığı gereği gibi ve en uygun yerde belirtilmiş olacaktır. Böyle yapıldığı takdirde 10 ncu madde, aynı maddenin 1 nci fıkrası, 14 ncü madde de 2 nci fıkrası olacaktır. Diğer taraftan elçilik heyeti başkanlarının sınıfları ayrı bir maddede belirtilmek istenildiği takdirde, 14 ncü maddedeki statü eşitliği hükmünün, öngelme'ye tahsis edilmiş 12 nci maddeye 1 nci fıkra olarak nakli de münasip olabilir. Bu maddenin şimdiki fıkraları bu yeni 1 nci fıkradan sonra numaralanabilir.

II nci Kesim : Diplomasi İmtiyaz ve Muafiyetleri :

Diplomasi imtiyaz ve muafiyetlerine tahsis edilmiş bulunan bu II nci Kesim, Komisyon tasarısında üç ayrı altı - kesim içinde tanzim edilmektedir : A) Elçilik heyetinin binaları ve arşivleri : B) Elçilik heyetinin faaliyetini kolaylaştırma, hareket ve muhaberat serbestliği : C) Şahsî imtiyaz ve muafiyetler.

A) Elçilik Heyetinin Binaları ve Arşivleri :

Komisyon tasarısının 15 nci maddesi, genel olarak, *elçilik heyetinin yerleşmesi* bakımından, Ülke Devletinin, ülkesinde elçilik heyetinin yer-

leşmesi için gerekli binaya malik olmasını veya herhangi başka bir şekilde heyetin yerleşmesini sağlamak mükellefiyetini belirtmektedir. Bu maddenin şerhinde Komisyon, bazı memleketlerin kanunlarının bir elçilik heyetinin yerleşmek üzere bina satın almasına imkân vermeyebileceğini belirtmektedir. Bu sebeple, Ülke Devleti, gönderen Devlet elçilik heyetinin yerleşmesini sağlama mükellefiyetinin 15 nci madde metnine konulduğu açıklanmaktadır. Eğer bina bulma güçlüğü bina darlığından doğmaktaysa, ülke Devleti, elçilik heyetinin yerleşmesini elinden geldiği kadar kolaylaştırmaya çalışmalıdır.

Yerleşme hakkında bu umumî maddeden sonra, Komisyon tasarısının 16 ncı maddesinde «*elçilik binalarının masuniyeti*» tanzim edilmektedir. Tasarısının 16 ncı maddesi şöyledir :

«1. Elçilik heyetinin binaları masundur. Ülke Devleti memurları heyet başkanının rızası olmaksızın, elçilik binalarına giremezler.

«2. Ülke Devleti, elçilik heyeti binalarının her türlü tecavülden ve zarar uğramaktan korumak, elçilik heyetinin huzurunu herhangi bir şekilde bozabilecek ve itibarını zedeleyecek hareketleri önlemek için gerekli bütün tedbirleri alma bakımından hususî bir vecibe altındadır.

«3. Elçilik heyeti binaları ve mefruşatı her türlü arama (search), el koyma (requisition), haciz (attachment) ve icra (execution) tasarruflarından masundur.»

Bu maddede, elçilik binasının masuniyeti konusunda mevcut Devletler hukuku kaidesi (*franchise de l'hôtel*) belirtilmekte, ülke Devletinin memurlarının elçilik binasına, heyet başkanının rızası olmadan girmeyecekleri, ayrıca ülke Devletinin, bu binaları her türlü tevacüze karşı koruma vazifesi tasrih edilmektedir. Bilhassa bina dahilinde, hatta binanın kapısına çağırarak, hiç bir adlî tebligat yapılmaması, bu çeşit tebligatların daima Hariciye Vekâleti kanalıyla yapılması gerektiği bu maddenin şerhinde belirtilmektedir.

Diğer taraftan, elçilik binalarının masuniyeti kaidesi ile ilgili önemli bir konuya Komisyon bu maddenin şerhinde (paragraf 4) temas etmektedir : Ülke Devleti bir imar faaliyetinde bulunurken, elçilik binasının üzerinde bulunduğu araziden de faydalanabilir mi? Böyle bir mesele, gazetelerin yazdığına göre, Ankara şehrinin caddeleri genişletilirken, Sovyet elçiliğinin bahçesi ile ilgili olarak bahis mevzuu olmuştu. Devletler Hukuku Komisyonu tasarısının 16 ncı maddesi şerhlerinde imar faaliyetinden bahsederken «(meselâ bir yolu genişletmek)» demektedir. Komisyon kesin bir hal tarzı göstermemekle beraber, ülke Devletinin

haklarını elçilik heyetinin bağlı olduğu Devletin haklarından büyük ölçüde üstün tutar görünmekte ve şöyle demektedir :

«Elçilik binalarının masuniyeti (kaidesi), gönderen Devlete, Ülke Devletin elçilik binalarının üzerinde bulunduğu araziye imar faaliyetleri (meselâ bir yolun genişletilmesi) için kullanmasına mani olmak imkânı verebilmekle beraber, şu da diğer taraftan hatırdâ tutulmalıdır ki, gayri menkul mülkiyet, bulunduğu memleketin kanunlarına tâbidir. Şu halde, bu şartlar altında, gönderen Devlet, Ülke Devletin (imar faaliyeti ile ilgili) plânının uygulanmasında her bakımdan işbirliği yapmak mecburiyetindedir : Ülke Devleti de, kendi hesabına, uygun bir tazminat vermek, veya gerekirse, gönderen Devletin emrine diğer münasip binalar tahsis etmek mecburiyetindedir.» (27)

Elçilik binalarının masuniyeti ile ilgili olarak, Tasarının 16 ncı maddesinde, heyet başkanının elçilik binası içinde, kendi dini ilgili bir mâbed bulundurabileceği hakkında herhangi bir hüküm yoktur. Komisyon bunun madde metnine kaydını fuzulî sayacak kadar tabii telakki edildiğini 16 ncı maddenin şerhinde açıklamaktadır.

Komisyon tasarısının 17 nci maddesi «*elçilik heyeti binalarının vergi muafiyeti*» hakkındadır. İster sahibi bulunulsun ister kira ile tutulmuş olsun, elçilik binası bütün emlak vergilerinden muaftır.

Nihayet tasarının 18 nci maddesinde «*Elçilik heyetinin arşivleri ve vesikaları masundur*» denilmektedir.

B) Elçilik Heyetinin Faaliyetini Kolaylaştırma :

Komisyon tasarısının 19 ncü maddesinde, elçilik heyetinin faaliyetini kolaylaştırma ile ilgili olarak umumî bir kaide konulmaktadır :

«Ülke Devleti, elçilik heyetinin görevlerini yapabilmesi için gerekli bütün kolaylıkları gösterecektir.»

Bu maddenin şerhinde de Komisyon, elçilik heyetinin görevini gereği gibi yapmasının, ülke Devletin kendi menfaatlarına da uygun olduğunu, bu görevin yapılmasını her bakımdan kolaylaştırmanın ülke Devleti için bir vazife olduğunu belirtmektedir (28).

27 U. N. Doc. A/3623, sah. 6.

28 Ibid., sah. - Birleşmiş Milletler Genel Kurulunun Artıncı (Hukuk işleri) Komisyonunda Yugoslav temsilcisi, kendi memleketinin diplomasi memurlarına karşı Sovyetler Birliği, Polonya, Romanya, Macaristan, Bulgaristan ve Arnavutluk hükümetleri tarafından farklı muamele yapıldığını

Yine bu çerçeve dahilinde, tasarının 20 nci maddesinde «*hareket derbestliği*» Şu Şekilde tanzim edilmektedir :

«Millî güvenlik sebepleriyle giriŐi yasak veya tanzim edilmiş bÖlgelerle ilgili kanun ve nizamlara tâbi kalmakla beraber, Ülke Devleti, elçilik heyetinin bütün üyelerine ülkesi içinde hareket ve seyahat serbestliği sağlıyacaktır.»

Komisyon bu maddenin Şerhinde, elçilik heyeti üyelerinin hareket ve seyahat serbestliği ile ülke Devletinin millî güvenliği bakımından yasak bölgeler ihdas etme ihtiyacını bađdaŐtırmađa çalışmaktadır. Bununla beraber Komisyon, yasak bölgeler tesbitinin, hareket ve seyahat serbestliğini imkânsız kılacak Şekilde ve genişlikte olmamasına da işaret etmektedir.

Tasarının 21 nci maddesi «*muhaberat serbestliği*» konusuna tahsis edilmiştir. Bu madde Şöyledir :

«1. Ülke Devleti elçilik heyetinin bütün resmî muhaberatının serbestçe yapılmasına imkân verecek ve bunu koruyacaktır. Gönderen Devletin Hükümeti, ile nerede olursa olsun, diğer elçilik heyetleri ve konsoloslukları ile muhaberatla bulunurken, elçilik heyeti diplomatik kurye ve Őifreli mesaplar da dahil, uygun göreceği her türlü vasıtaları kullanabilir.

«2. Diplomatik çanta ancak diplomatik vesikalar ve resmî maksada tahsis edilecek maddeler ihtiva edebilir.

«4. Diplomatik kurye Ülke Devleti tarafından himaye edilecektir. Şahsî masuniyetten faydalanacak, idarî ve adlî sebeplerle tevkif edilemeyecek veya alıkonamıyacaktır.»

Görüldüğü gibi, bu madde genel olarak tatbikatta da uygulanmakta olan Devletler hukuku kaidelerini gelirtmektedir. Maddenin Şerhinde, diplomatik çantanın suiistimallerine işaret edilmekle beraber, Komisyon yine diplomatik çantanın masuniyeti üzerinde ısrar etmektedir.

bildirmiŐ ve Şöyle demiŐti : «(Yugoslav) temsilcilerinin haiz oldukları imtiyaz ve muafiyetlerin açıkça ihlâline hürmetsizlik, kötü muamele etmek, cismanî tecavüzler, tıbbî yardımda ve bazı hizmetlerde bulunmayı red, erzak ikmali bakımından çıkarılan güçlükler, çıkıŐ vizesi vermeği red, otellere, orta elçiliklere, büyük elçiliklere, Yugoslav temsilcilerinin iŐgal ettikleri apartmanlara gayri meşru Şekilde giriŐ, resmî temaslara mani olmak, sansür ve posta ve gazete almalarına imkân vermeme de dahildir. «Yuen - li Liang, «Notes on legal questions concerning the United Nations : Diplomatic intercourse and immunities as a subject for codification», *The American Journal of International Law*, 1953, cilt 47. No. 3, sah. 442.

C) Şahsî İmtiyaz ve Muafiyetler :

1. Şahıs ve İkametgâh Masuniyeti :

Komisyon tasarısının 22 nci maddesi «*şahsî masuniyet*» konusuna tahsis edilmiştir. Bu maddenin ilk fıkrasında umumî kaide şöyle belirtilmektedir :

«1. Bir diplomasi memurunun (*diplomatic agent*) şahsî masundur. İdarî veya adî sebeplerle tevkif edilemez, alıkonamaz. Ülke Devleti hürriyetine ve itibarına karşı girişilecek her türlü tecavüzü önlemek üzere makul bütün tedbirleri alacaktır.»

Tasarının 22 nci madde 2 nci fıkrasında, yukarıda da işaret ettiğimiz gibi, «diplomasi memuru» (*diplomatic agent*) teriminden ne anlaşılacağı belirtilmekte ve bu terime «*heyet başkanları ile heyetin bütün diğer diplomatik personelinin dahil olduğu*» ifade edilmektedir. «Diplomasi memuru» hakkında kabul edilen bu tarif, yalnız 22 nci maddenin 1 nci fıkrasında tanzim edilen «şahıs masuniyeti» bakımından değil, fakat aynı zamanda tasarıdaki bütün hükümlere şamil olarak verilmiş bulunduğu için, 22 nci maddenin 2 nci fıkrasını belki de ayrı bir madde haline sokarak, (C) alt kesiminin ilk maddesi yapmak yerinde görünmektedir. Bu tâdilden sonra şimdiki 22 nci madde, yalnız 1 nci fıkrasındaki hükümle tasarıda yer alabilir.

Devletler Hukuku Komisyonu, tasarının 22 nci madde şerhinde, şahıs masuniyeti kaidesini biraz daha açıklarken, bu prensibin meşru müdafaa halini, veya, istisnaî furumlarda, diplomasi memurunun suç işlemesine mani olmak üzere yapılabilecek müdahaleleri bertaraf etmiyeceğini belirtmektedir.

Komisyon tasarısının 23 ncü maddesinde diplomasi memurunun *ikametgâhının ve mülkiyetinde bulunan eşyanın masuniyeti* hakkında hüküm sevk edilmiştir. Madde şöyledir :

«1. Diplomasi memurunun hususî ikametgâhı, elçilik heyeti binalarıyla aynı masuniyetten ve aynı himayeden faydalanacaktır.

«2. Diplomasi memurunun mülkiyetinde bulunan eşya, evrakı ve muhaberati da masuniyetten faydalanacaktır.»

Bu maddenin şerhinde menkul eşyanın masuniyetiyle, bilhassa diplomasi temsilcisinin ikametgâhında bulunan eşyanın kasdedilmiş olduğu belirtilmektedir. Aynı şekilde diplomasi memurunun otomobili, banka hesabı, şahsî eşyası gibi şeyler de bu masuniyetin çerçevesine girmektedir.

2. Kaza Muafiyetleri :

(a) Kaza Muafiyetinin Şümüli :

Komisyon tasarısının 24 ncü maddesinde dört fıkra halinde, diplomasi memurunun faydalanacağı kaza muafiyetlerinden bahsedilmektedir. Maddenin matlabı umumî olarak «*kaza muafiyeti*» şeklindedir. Maddenin 1 nci fıkrasında diplomasi memurunun ülke Devletinin cezaî kaza yetkisinden muaf olduğu kesin olarak belirtilmektedir. Bu muafiyet, bazı istisnalarla, hukukî kaza yetkisine de teşmil edilmektedir. Bu istisnalar (i) ülke Devletinin ülkesinde bulunan bir gayri menkul ile ilgili aynî hak dâvası, (ii) miras dâvaları ve (iii) diplomasi memurunun görevi dışında kalan meslekî veya ticarî bir faaliyetle ilgili dâvalar bakımından derpiş edilmektedir. Aynı maddenin 3 ncü fıkrasında bu istisnalar dışında diplomasi memurunun icra tasarruflarına muhatap olmayacağı belirtilmektedir. Bu 1 nci fıkra ile 3 ncü fıkra arasındaki 2 nci fıkrada ise «*bir diplomasi memuru şahadette bulunmak mecburiyetinde değildir*» denilmektedir. Halbuki, 1 nci ve 3 ncü fıkralar arasındaki yakın irtibat dolayısıyla bu fıkraların birbirini takip etmesi ve şahadetle ilgili 2 nci fıkranın bunlardan sonra gelmesi, maddenin mantıkî tertibi bakımından, kanaatimizce, daha uygun olacaktır.

Komisyon tasarısının 24 ncü madde 4 ncü fıkrası ise, diplomasi memurunun, gönderen Devletin kaza yetkisi dışında kalmadığını ifade etmektedir. Bu fıkranın metni şöyledir :

«4. Diplomasi memurunun Ülke Devletinin kaza yetkilerinden muaf olması, kendisinin, gönderen Devletin kaza yetkilerinden muafiyetini gerektirmez; diplomasi memuru, gönderen Devletin kanunları uyarınca, kendi Devletinin kaza yetkisine tâbi kalır. Bu hususta yetkili mahkeme, gönderen Devletin kanunlarında başka türlü derpiş edilmediği takdirde, gönderen Devlet başkentindeki mahkemedir.»

Görüldüğü gibi 24 ncü madde 4 ncü fıkrasında, diğer fıkralardan farklı olarak, diplomasi memurunun ülke Devletinin kaza yetkilerinden muafiyetini değil, fakat kendi Devletinin kaza yetkilerine bağlı kaldığını gösteren bir hüküm bahis mevzuudur. Bu fıkranın muhtevası ve tanzim edilmek istenen mevzu diğer fıkralardan ayırdır. Dolayısıyla bu fıkranın 24 ncü madde metninde muhafazası yerine, müstakil bir madde haline getirilmesi ve bu müstakil maddenin «*Gönderen Devletin kaza yetkisi*» matlabıyla şimdiki 24 ncü maddeden sonra sözleşme metnine konulması uygun görünmektedir.

Tasarının 24 ncü maddesiyle ilgili şerhlerde, Komisyon, diplomasi

memurunun imtiyaz ve muafiyetlerine karşı, tasarının 33 nci maddesinde belirtilen, «Ülke Devletine karşı vazifeler» i de hatırlatmaktadır.

(b) Muafiyetten Feragat :

Komisyon tasarısının 25 nci maddesinde diplomasi imtiyaz ve muafiyetlerinden feragat ve bu imtiyaz ve muafiyetlerin kaldırılması şu şekilde tanzim edilmiş bulunmaktadır :

«1. Diplomasi memurunun kaza muafiyetlerinden ancak gönderen Devlet tarafından feragat edilebilir.

«2. Ceza dâvalarında, feragatın daima gönderen Devlet tarafından sarıh bir şekilde yapılması gerekir.

«3. Hukuk dâvalarında feragat sarıh veya zımmî olur. Bir diplomasi memuru hiç bir muafiyet iddiasında bulunmaksızın mahkeme huzuruna dâvalı olarak çıkarsa, zımmî feragat bahis mevzuudur. Bir diplomasi memuru tarafından dâva açılmış olması, esas dâva ile doğrudan doğruya ilgili olarak öne sürülebi'ecek mukabil - iddialara karşı diplomasi memurunun muafiyetini dermeyan etmesine mani teşkil eder.

«4. Hukuk dâvalarında kaza muafiyetinden feragat, hükmün icrası ile ilgili tedbirlerin tatbikinden de feragatı tazammun etmez; bu feragatın ayrı yapılması gerekir.»

Komisyon bu maddenin serhinde, kaza muafiyetlerinden, diplomasi memurunun değil, fakat gönderen Devletin feragat edebileceğini tasrih etmektedir. Çünkü bu muafiyetler, diplomasi memurunun tam bir serbestlik içinde görevini yapabilmesi için, dolayısıyla gönderen Devlet yararına tanınmıştır. Bununla beraber hukuk dâvaları ile ceza dâvaları arasında bir fark da gözetilmekte, hukuk dâvalarında zımmî feragat kabul edilmektedir.

3. Vergi Muafiyeti :

Komisyon tasarısının 26 nci maddesi, *vergi muafiyeti* konusunda esasen mer'i hukuku tesbit etmektedir. Bu maddeye göre, diplomasi memuru, esas itibariyle, şahsî veya aynî, millî veya mahallî bütün vergilerden muaftır. Bu muafiyetin istisnaları şunlardır : (i) Vasıtalı vergiler, (ii) Ülke Devletin ülkesinde diplomasi memurunun şahsî mülkiyetindeki gayri menkullerin vergileri, (iii) Gönderen Devletçe alınan veraset vergileri, (iv) menşei gönderen Devlette olan gelirlerin vergileri, (v) yapılmış bir hizmet karşılığı alınan harçlar.

Tasarının 27 nci maddesinde de *Gümrük resimleri ve Gümrük muayenesi* hakkında, yine tatbikatta cari esaslar belirtilmektedir. Şöyle ki:

«1. (a) Elçilik heyetinin resmî ihtiyaçlarına mahsus,

(b) Diplomasi memurunun veya ailesi üyelerinin şahsî ihtiyaçlarına mahsus eşya dan (yerleşmeleri için lüzumlu olanlar da dahil) gümrük resimleri alınmayacaktır.

«2. Bu maddenin ilk fıkrasında derpiş edilen muafiyetlerin şümü-lü dahilinde girmeyen veya ithali veya ihracı Ülke Devletinin ka-nunlarıyla yasak edilmiş eşya bulunduğu hususunda kuvvetli şüphe-ler olmadıkça bir diplomasi memurunun şahsî bagajı gümrük mua-yenesinden muaftır. Böyle bir muayene ancak diplomasi memuru-nun veya onun yetkili kıldığı temsilcilerinin huzurunda yapılabilir.»

Bu maddenin şerhinde, Komisyon, 1 nci fıkra (a) bendindeki hük-mün bir Devletler Hukuku kaidesi olduğuna işaret etmektedir. Komis-yonun kanaatınca, 1 nci fıkra (b) bendindeki hüküm Devletler Huku-ku kaidesi olmaktan çok, tatbikatta, bir milletlerarası nezaket kaidesi (*comitas gentium*) sayılmaktadır. Komisyon bu kaidenin çok umumî bir şekilde tatbik edilmekte olmasını gözönünde bulundurarak, bu kaidenin artık bir Devletler hukuku kaidesi sayılması gerektiği düşüncesindedir.

4. İmtiyaz ve Muafiyetlerden Faydalanacak Kimseler :

Bu konuda, genel olarak, diplomasi imtiyaz ve muafiyetlerinden, el-çilik heyeti başkanı ile heyetin diplomatik personelinin faydalanması kabul edilmektedir. Fakat bunlardan başka elçilik heyeti mensupları arasında kimlerin bu imtiyaz ve muafiyetlerden faydalanacağı hakkında Devletlerin tatbikatında yeknesak kaideler mevcut değildir (29). Bazı Devletler idarî ve teknik personeli, hattâ diplomasi memurlarının hiz-metçilerini ve elçilik heyeti müstahdemlerini de, imtiyaz ve muafiyet-lerden faydalanacak kimseler arasında kabul etmektedirler.

Tatbikatta yeknesak kaideler olmadığını müşahede eden Komisyon, bütün ihtimalleri karşılayacak ve bütün kategorileri ihtiva edecek yek-nesak ve umumî bir kaide tesbiti imkânını görememiştir. Komisyon, el-çiliğin idarî ve teknik personeli ile müstahdemleri arasında bir ayırma yapmış, idarî ve teknik personelin diplomatik personelle aynı imtiyaz ve muafiyetlerden faydalanmasını kabul etmiştir. Müstahdemler hak-kında ise, Komisyon, bunların vazifeleri ile ilgili fiilleri dolayısıyla bazı muafiyetlerle, görevlerinin getirdiği gelirleri bakımından bazı vergi muafiyetlerinden faydalanmalarını kâfi görmüştür.

Komisyon, diplomasi imtiyaz ve muafiyetlerinden, elçilik heyeti personeli ile birlikte bunların ailelerinin de faydalanmasını uygun gör-müştür. Bununla beraber bir «aile» tarifi verilmemiş veya kimlerin aile-

ye dahil olduğu sarıh olarak belirtilmemiştir. Komisyon 28 nci maddenin şerhinde, herhalde eşin ve reşit olmıyan çocukların aileye dahil sayılacağına işaret etmiştir. Bununla beraber Komisyon, akrabaların da gözönünde tutulmasını gerektirecek hallerin ortaya çıkması ihtimalini de belirtmektedir. Böyle olunca, aileye kimin veya kimlerin dahil sayılacağını tesbitte, Komisyonun kanaatına göre, «sıkı bağlar ve hususî durumlar» gözönünde tutulmalıdır.

Komisyon, hususî hizmetçilerin, diplomasi imtiyaz ve muafiyetlerinden faydalanmasını kabul etmemektedir. Bunlar, Komisyonun fikrine göre, ülke Devletinin vatandaşı olmadıkları takdirde, bazı vergi muafiyetlerinden faydalanabilirler.

Nihayet Komisyon, bu konuda, elçilik heyeti tarafından mutaden ülke Devleti Hariciye Vekâletine tevdi edilen ve diplomasi imtiyaz ve muafiyetlerinden kimselerin istifade edeceğini gösteren listelerin değeri üzerinde de durmuştur. Komisyonun kanaatına göre, bu listelere ismen dahil olmak, bir kimsenin diplomasi imtiyaz ve muafiyetlerinden faydalanacağına karine teşkil edebilir, fakat nihaî bir delil sayılamaz.

Bu görüşlerle Komisyon, diplomasi imtiyaz ve muafiyetlerinden faydalanacak kimseler hakkında, tasarının 28 nci maddesinde şu hükümleri kabul etmiş bulunmaktadır :

«1. Diplomasi memurları dışında, bunların aynı çatı altında yaşayan (*forming part of his household*) aile üyeleri ve bir elçilik heyetinin idarî ve teknik memurları ve bunların aynı çatı altında yaşayan aile üyeleri, Ülke Devletinin vatandaşları olmadıkları takdirde, 22 ilâ 27 nci maddelerde zikredilen diplomasi imtiyaz ve muafiyetlerinden faydalanacaklardır.

«2. Elçilik müstahdemleri (*members of the service staff of the mission*), vazifeleri sırasındaki fiilleri ile ilgili olarak muafiyetten istifade edeceklerdir. Bunlar, eğer Ülke Devletinin vatandaşı değilse, görevleri ile ilgili kazançları bakımından mükellef olabilecekleri vergi ve resimlerden de muaf tutulacaklardır.

«3. Elçilik heyeti başkanının veya bu heyet üyelerinin hususî hizmetçileri, ancak Ülke Devleti tarafından müsaade edildiği ölçüde, imtiyaz ve muafiyetlerden faydalanacaklardır. Bununla beraber, Ülke Devleti kaza yetkilerini herhangi bir şekilde kullanırken, elçilik heyetinin işlerinin yürütülmesine uygunsuz bir tarzda müdahale etmeye gayret edecektir.

«4. Ülke Devletinin vatandaşı olmıyan hususî hizmetçiler, görevleri ile ilgili kazançları bakımından mükellef olabilecekleri vergi ve resimlerden muaf tutulacaklardır.»

5. Vatandaşlığın İktisabı :

Komisyon tasarısının 29 ncu maddesinde, «*vatandaşlığın iktisabı*» altında şöyle bir hüküm vardır :

«*Ülke Devletinin vatandaşlığının iktisabı bakımından, bu Devlette diplomasi imtiyaz ve muafiyetlerinden faydalanan hiçbir kimse, bu Devlet vatandaşının çocuğu hariç, Ülke Devletinin kanunlarına tâbi olmayacaktır.*»

Zannımızca Komisyon, bu maddeyle, tatbikatta daha umumî bir mesele yerine, çok istisnaî bir mesele ile meşgul olmaktadır. Komisyon diplomasi imtiyaz ve muafiyetlerinden faydalananların, Ülke Devletinde doğacak çocuklarının vatandaşlığına temas etmeden bizzat diplomasi imtiyaz ve muafiyetlerinden faydalananların kendilerini gözönünde tutmaktadır. Madde tasarıdaki şekliyle çok tâli bir meseleyi tanzim eder görüldüğü için, bu maddenin sözleşmede muhafazasına lüzum olmadığı söylenebilir. Böyle bir madde yerine, diplomasi memurlarının ülke Devletinde doğan çocuklarının tabiiyeti hakkında bir madde sevki, zannımızca daha yerinde olacaktır.

6. Ülke Devletinin Vatandaşı olan Diplomasi Memurlar :

Tasarının 30 ncu maddesinde şöyle denilmektedir :

«*Ülke Devletinin vatandaşı olan bir diplomasi memuru, görevlerinin icrası sırasında resmî sıfatla işlemiş bulunduğu fiiller bakımından kaza muafiyetinden faydalanacaktır. Böyle bir diplomasi memuru, Ülke Devletinin kendisine tanıdığı diğer imtiyaz ve muafiyetlerden de faydalanır.*»

Bu maddenin şerhinde, Komisyon, gerek Devletlerin tatbikatında gerekse doktrinde zıt görüşler olduğunu açıklamaktadır. Bazı yazarlar, ülke Devletinin vatandaşı olan diplomasi memurunun da, diplomasi imtiyaz ve muafiyetlerinin tümünden faydalanmasını, diğer bazı yazarlar da, sadece ülke Devletinin kabul edeceği imtiyaz ve muafiyetlerden istifade etmesini savunmaktadırlar. Komisyon bu durum karşısında ortalama bir yol tutmağı tercih etmiştir. Komisyonun bu bağdaştırma gayretine rağmen, biz, bu meselenin, tatbikatta, bir kodifikasyon sözleşmesine mevzu olamayacak kadar istisnaî bir durum olduğunu zannediyoruz. Böyle bir durumda, ilgili iki Devlet, hususî bir anlaşma ile bu mevzuu tanzim edebilirler kanaatındayız.

7. İmtiyaz ve Muafiyetlerin Süresi :

Bu konuda, Komisyon tasarısının 31 nci maddesi, genel olarak tatbikatta da uygulanan kaideleri tesbit etmektedir :

«1. Diplomasi imtiyaz ve muafiyetlerinden faydalanma durumunda bulunan her şahıs, görevine başlamak üzere Ülke Devletinin ülkesine girdiği veya, eğer esasen bu ülkede bulunmakta ise, tâyini ülke Devletinin Hariciye Vekâletine tebliğ edildiği andan itibaren, bu imtiyaz ve muafiyetlerden faydalanmağa baş'ar.

«2. Diplomasi imtiyaz ve muafiyetlerinden faydalanan bir kimse- nin görevi sona erince, bu imtiyaz ve muafiyetler de, normal olarak, bu şahsın ülkeyi terkettiği an veya ülkeyi terketmesi için gerekli makul bir süre sonunda nihayete erer; fakat bu süre içinde, hattâ silâhlı bir anlaşmazlık halinde bile, bu imtiyaz ve muafiyetler devam eder. Bununla beraber, dip'omasi memurunun elçilik heyetinin bir üyesi sıfatiyle yaptığı tasarruflar bakımından muafiyetler hüküm ifade etmeye devam eder.

«3. Ülke Devletinin vatandaşı olmıyan bir diplomasi memurunun veya ailesinden bir üyenin ölmesi halinde, ülke Dev'eti, ölenin menkuller mallarının ülke dışına çıkarılmasına müsaade edecektir; bu hükümden, ülke dahilinde edinilmiş ve ölüm anında ülke dışına çıkarılması yasak edilmiş mallar müstesnadır.»

8. Üçüncü Devletlerin Vazifesi :

Diplomasi memurları imtiyaz ve muafiyetlerden esas itibariyle, görevli buldukları Devletin ülkesinde faydalanırlar. Fakat bir diplomasi memuru vazife göreceği memlekete giderken veya vazife gördüğü memleketten kendi memleketine dönerken bir üçüncü Devlet ülkesinden geçmek durumunda kalabilir 31. Komisyon tasarısının 32 nci maddesi üçüncü Devletlerin, bu durumlarda, vazifesini belirtmektedir. Şöyle ki :

«1. Eğer bir diplomasi memuru vazife göreceği memlekete giderken veya dönerken, veya kendi memleketine dönerken, bir üçüncü Devletin ülkesinden geçerken veya bu ülkede bulunursa, üçüncü Devlet bu diplomasi memuruna masuniyet ve geçişinin veya dönüşünün gerektireceği diğer muafiyetleri bahşedecektir.

«2. Üçüncü Devlet ülkesinden geçmekte olan diplomatik kuriye'lere de, gönderildikleri Devletin tanıdığı muafiyetler ve sağladığı himaye üçüncü Devlet tarafından da sağlanacaktır.»

Komisyon bu konuda esasen tatbikatta cari umumî kaidelere sadık kalmaktadır. Komisyon bunun dışında bazı hususî durumları halletmeğe çalışmamıştır. Komisyon sadece, genel olarak, Devletlerin, ülkelerinde yalnız *in situ* bulunan diplomasi memurlarına değil, fakat *in transitu*

bulunanlara da masuniyet ve muafiyetlerin tanınmalarını, bütün Devletlerin menfaatına uygun olacağını belirtmektedir.

III ncü Kesim : Ülke Devletine Karşı Vazifeler :

Ülke Devletine karşı elçilik heyetinin ve bu heyet üyelerinin vazifeleri Komisyon tasarılarının 33 ncü maddesinde belirtilmiştir :

«1. Diplomasi imtiyaz ve muafiyetlerine hanel gelmemek üzere, bu imtiyaz ve muafiyetlerden fayda'anan her şahıs, Ülke Devletinin kanun ve nizamlarına uymakla mükelleftir. Bu şahısların bir vazifeleri de ülke devletinin iç işlerine karışmamaktır.

«2. Aksine mutabık kalınmadığı takdirde, gönderen Devletle Ülke Devleti arasında, gönderen Devletin Hükümeti tarafından kendi elçilik heyetine tevdi edilmiş bütün resmî muameleler, Ülke Devletinin Hariciye Vekâleti ile veya bu Vekâletin aracılığı ile ceryan eder.

«3. Bir elçilik heyetinin binaları, elçilik heyetinin görevleri hakkında işbu maddelerde, veya umumî Devletler hukukunun diğer kaideleriyle veya gönderen Devlet ile Ülke Devleti arasında mer'i hususî sözleşmelerle bağdaşmıyacak şekilde kullanılmıyacaktır.»

Bu maddenin ilk fıkrası diplomasi memurlarının ülkesinde vazife gördükleri Devlete karşı vazifelerini genel olarak ifade etmektedir. Komisyon bu vazifeleri belirtmekle beraber, maddenin şerhinde, diplomasi memurunun bu vazifesine riayet etmemesi halinde, ülke Devletinin yine kendisinin muafiyetine saygı göstermesi gerektiğini belirtmektedir.

Aynı maddenin 2 nci fıkrasında, diplomasi imtiyaz ve muafiyetlerinden faydalanan kimselerin, ülkesinde hizmet gördükleri memleketin iç işlerine karışmamaları belirtilmektedir. Komisyon, madde şerhinde, bu vazifenin, bilhassa siyasî kampanyalara karışmamayı ihtiva ettiğine işaretle bulunmaktadır.

Nihayet bu maddenin 3 ncü fıkrası, elçilik binalarının ancak meşru maksadlarla kullanılması gerekeceğini belirtmektedir. Komisyon elçilik binaları ile ilgili önemli bir meseleye, yani bu binalara bilhassa siyasî şahısların takibat karşısında sığınmaları meselesine, madde metninde temas etmemektedir. Sadece maddenin şerhinde, madde metninde zikredilen hususî sözleşmelere, meselâ sığınma sözleşmelerinin de dahil olacağına işaret edilmektedir. Komisyon, böylece, belki de, diplomatik sığınma konusunda, umumî bir kolifikasyona imkân verecek kadar yeknesak kaideler olmadığını da düşünmüş olabilir.

IV ncü Kesim : Diplomasi Memurunun Gölevlerinin Sona Erişi :

Diplomasi memurunun görevinin sona erişi şekilleri ve bu konuyla ilgili meselelere tahsis edilmiş bu kesimde, Devlet Hukuku Komisyonu mer'i kaideleri aksettirmekle yetinmektedir. Tasarının «sona eriş şekilleri» matlabını taşıyan 34 ncü maddesi şöyledir :

«Bir diplomasi memurunun görevi, *inter alia*, şu şekillerde sona erer :

- (a) Diplomasi memuru sınırlı bir süre için görevlendirilmişse, bu süre uzatılmadığı takdirde, sürenin sona ermesiyle;
- (b) Gönderen Devlet Hükümetinin Ülke Devleti Hükümetine görevin sona erdiğini tebliğ etmesiyle (geri çağırma ;
- (c) Ülke Devleti tarafından diplomasi memuruna artık görevinin sona ermiş sayıldığıнын bildirilmesi üzerine;
- (d) Diplomasi memurunun ölümü ile.»

Komisyon bu maddenin şerhinde, (a) ve (b) bentlerinde şekillerin tatbikatta çok mütenevvi olduğunu belirtmekle yetinmektedir. Bundan sonraki maddeler hakkında da Komisyon herhangi bir ilave açıklama yapmayı fuzuli addetmiştir.

Tasaranın 35 nci maddesi «*Diplomasi memurunun gidişini kolaylaştırma*» matlabını taşımaktadır. 35 nci madde şu şekilde kaleme alınmıştır.

«Ülke Devleti, silâhlı anlaşmazlık ha'inde dahi, imtiyaz ve muafiyetlerden faydalanan şahısların mümkün olduğu kadar gecikmeden ayrılmaları için gerekli kolaylıkları sağlamak ve bilhassa, emirlerine kendileri ve eşyaları için gerekli nakil vasıtalarını vermek mecburiyetindedir.»

Tasarıda, «*Binaların, arşivlerin ve menfaatların korunması*» matlabını taşıyan 36 ncı madde şöyledir :

«İki Devlet arasında diplomasi münasebetleri kesilmişse, veya bir elçilik heyeti geri çağırılmışsa veya artık devam ettirilmiyorsa:

(a) Ülke Devleti, silâhlı bir anlaşmazlık halinde dahi, elçilik heyetinin binalarına, mülkiyetinde bulunan eşyaya ve arşivlerine saygı gösterecek ve bunları koruyacaktır.

(b) Gönderen Devlet, binaların mülkiyetindeki eşyanın ve arşivlerin muhafazasını, Ülke Devletinin de kabul edeceği, bir diğer Devletin elçilik heyetine emanet edebilir.

(c) Gönderen Devlet, menfaatlarının korunmasını, Ülke Devletinin de kabul edeceği, bir üçüncü Devlete emanet edebilir.»

V nci Kesim : Anlaşmazlıkların Halli :

Komisyon tasarısının son maddesi, 37 nci madde, bu sözleşmenin tefsir veya tatbikinden doğacak anlaşmazlıkların, diplomasi yoluyla halledilememeleri halinde uzlaştırma (*conciliation*) veya hakemlik yoluyla halline çalışmasını, bunlardan da bir netice çıkmazsa Milletlerarası Adalet Divanına havale edilmesini derpiş etmektedir.